

Kungsparkens historia

-Malmös första offentliga park

The history of Kungsparken

-The first public park in Malmö

Elisabet Jakob

Kungsparkens historia

-Malmös första offentliga park

The history of Kungsparken

-*The first public park in Malmö*

Elisabet Jakab

Handledare: Åsa Ahrlund, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Examinator: Allan Gunnarsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete för landskapsingenjörer

Kurskod: EX0793

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Examen: Kandidatexamen i landskapsarkitektur

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och år: April 2015

Omslagsbild: Elisabet Jakabs privata vykort från Kungsparken, vy över parken och fontänen. Tidigt 1900-tal.

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Kungsparken, Malmös första offentliga park, A. C Holm, Borgmästare Malmborg, Slottsparken

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Inledning	1
Syfte och frågeställning	1
Metod och material	1
 Kungsparken - en introduktion	 1
 Platsens historia	 2
Den danska medeltiden	2
Malmöhus	2
Södra Sverige blir svenskt	2
Rokokon	2
Övergång till industristad	3
Ny begravningslag	4
Lägerplatsen slottsplatsen	4
 Varför en offentlig park?	 4
Promenadkulturen som pådrivande faktor	4
Hälsoläget i städerna	5
Trädgårdskonsten och dess riktningar som utgångspunkt för de första stadsparkerna	5
 Från parkförslag till beslut	 5
Borgmästare Malmborgs visioner	6
Beslut om en ny park	6
Anders Caspar Holm	8
 Anläggningsarbetet påbörjas	 8
Marken full med ben	8
Arbetet med parken	8
Den första tiden efter anläggandet	9
Lantbruksmötet 1881	10
Äntligen paviljong och konstverk	11
 Slottsparken- en ny granne	 12
 Baltiska utställningen	 13
 Tidernas förändringar i parken	 14
Förändringar från 1902 till 1925	14
Restaurangpaviljongen från 1920 till nutid	15
Spåren från mitten av 1900-talet	15
Träden	15
1980-talets satsningar	16
2000-talets spår	16
 Kungsparken – ett byggnadsminne?	 17

Diskussion	18
Försköna och förändra	18
Bristfällig dokumentation	19
På senare tid	19
 Sammanfattning och slutsats	 21
 Referenser	 23-25

Inledning

Det här examensarbetet är en dokumentation över Kungsparken i Malmö. Jag vill genom detta arbete uppmärksamma och sammanställa Kungsparkens historia och visa på hur tiden sätter sina spår. Detta arbete kan användas som underlag om det i framtiden ska utföras vidare förändringar i parken. Jag vill tacka min goda vän Hannah Sallhag som korrekturläst arbetet flera gånger, utan henne hade det inte blivit någon uppsats.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att följa Kungsparkens historia från 1850-talets planer på en ny park fram till dagens anläggning. Under arbetets gång har även tanken om att uppsatsen ska kunna fungera som underlag inför vidare ingrepp i parken. Kungsparkens historia är i allra högsta grad viktig. Kungsparken är historia, som till viss del lever idag med oss, till exempel några av träden som stått där sedan de planterades 1869. De frågeställningar jag försöker besvara i det här arbetet är för det första vad som hänt med parken. Sedan den anlades för 150 år sedan, och för det andra om parken idag har den karaktär som det då var tänkt.

Metod och material

Metod för undersökningen har framför allt varit litteraturstudier, men även studier av bildmaterial, som fotografier och gamla vykort. Även internet har använts mycket, då främst när arbetet har börjat närma sig modern tid då ändringar i parken läggs ut på internet så alla kan läsa. Anders Ulrik Isbergs bok *Handbok med uppgifter och förklaringar till historisk karta över Malmö stad av 1875* (1923), är min huvudsakliga skriftliga källa över vad som har hänt i Malmö och på platsen ifråga. I boken går Isberg in på detaljer och datum över händelser. En försvårande omständighet med arbetet har varit att inte få svar från olika myndigheter och privatpersoner som jag önskat intervjua. Detta har inte påverkat arbetet i stort, men intervjuer hade möjligen gett ytterligare information.

Kungsparken en introduktion

Kungsparken ligger i centrala Malmö, inte långt ifrån gågatan. Inne i parken ligger ett stort kasino. Kungsparken är omringad av en kanal förutom vid vägen till kasinot, det vill säga Slottsgatan. Kungsparken är omringad av Slottsparken och de två parkerna ser numera ut som en park. Alldeles i närheten av Kungsparken ligger Malmö hus som på 1600-talet var Malmös slott.

Kungsparken är en romantisk prydnadspark anlagd omkring 1870 och därmed Malmös äldsta offentliga park.

En romantisk park skulle imitera naturen, träden skulle planteras så de såg ut som om de växte där naturligt. Gångarna skulle vara naturliga och slingrande. Sjöar och dammar skulle förstärka den romantiska känslan. Parkerna utformades så besökarna skulle känna olika sinnesstämningar när de vistades i parken (Moberg 1933).

Platsens historia

Den danska medeltiden

Ett av de första franciskanerklostren i Malmö låg i kvarteret Fiskeriet som idag är Västergatan vid Gamla Väster. Munkarna som levde där då ansåg att klostret var osunt, vilket de trodde innebar att de blev sjuka och dog. Så det nya klostret byggdes, vid nuvarande Kungsparkens sydöstra delar och vid Slottsgatan (Nilsson 2015). På 1480-talet byggdes så det nya franciskanerkloster, ett så kallat Gråbröderkloster. Efter brytningen med den katolska kyrkan på 1530-talet blev klostret ett sjukhus och många begravdes på den före detta klosterkyrkogården (Andersson 2015).

Malmöhus

1434 var Erik av Pommern den som tog beslut om att bygga kastellet "Myntergården" som var början till det som skulle kallas Malmöhus. En stor del av Danmarks mynt tillverkades i kastellet under 1440-talet. 1525 slutade mynttillverkningen i kastellet på grund av att slottet började byggas. Kung Kristian den 3:e var den som tog beslutet om att gräva en vallgrav runt slottet på 1500-talet. Han beordrade även att slottet skulle få vallar och kanontorn för slottets beskydd. 1662-1671 byggdes Malmöhus om till en fyrhörning bastionsbefästning.

1805 påbörjas rivningen av befästningen runt Malmö. 1812 är rivningen av befästningen helt färdig, citadellet fick stå kvar (Viktiga årtal i Malmös historia fram till 1900-talet, 2015).

Södra Sverige blir svenskt

Malmö var under tiden som dansk stad en handelsstad. Staden var Danmarks andra stad och det bodde fler i Malmö än i Stockholm (Hultberg 2015). I samband med freden i Roskilde år 1658 blev Halland, Blekinge och Skåne svenskt. Stora förändringar av Malmös utseende skedde i samband med detta. Den 9 mars samma år kom Karl X Gustav till staden och tillkännagav att stadens försvar skulle stärkas. Johan Andersson Lanæus Wärneschiöldh var chef för den svenska fortifikationsstaten och general-kvartermästare, och det var han som blev tilldelad uppdraget att genomföra förändringen (Råberg 1993). Befästningsplanen var klar 1659 och godkändes påföljande år av kungen strax före hans död. Det hade begärts fritt skottfält över landskapet och staden av de nya svenska herrarna, vilket påverkade utseendet på staden och de medeltida gatunäten. Väster om nuvarande Slottsgatan revs hus och allt ansågs vara tillåtet att rivas för att nå målet med fri sikt. Även Gråbröderklostret, som låg i det nuvarande Kungsparken, revs ned (Améen 1993). Trots detta fortsatte de fattiga Malmöborna begrava sina döda på fältet (Andersson 2015).

Rokokon

Vintern 1764-1765 planterades två alléer med pilträd, som var tänkta som promenadstråk på det område som då kallade Slottsplatsen. Resterande yta av Slottsplatsen var täckt med gräs och där utförde fångvaktare och skarpskyttar exercisövningar. Där den gamla hovrätten senare skulle komma att ligga, utfördes ris-och spöstraff vid mitten av 1800-talet (Andersson 2015).

Platsen kallades för Spöbacken och det var där ungdomarna i mitten på 1800-talet åkte kälke ner för sluttningarna på vintern(Rosborn 2015).

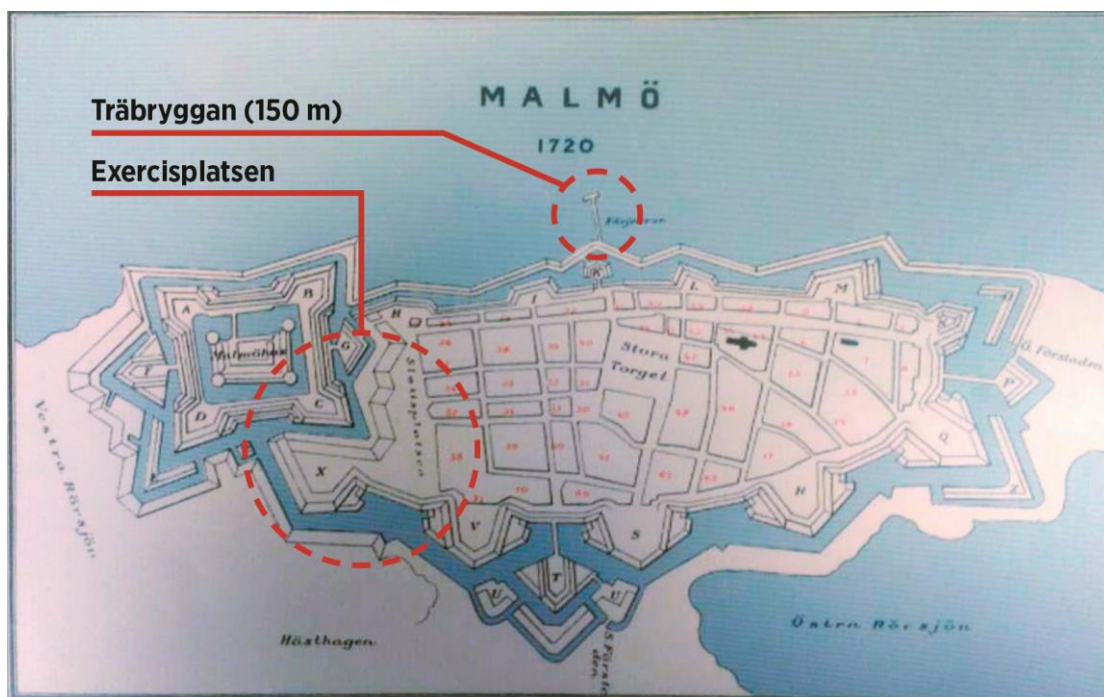

Bild nr 2: Karta över Malmö 1720. Den långa bryggan rakt ut i havet och platsen för exercisövningarna.

Övergång till industristad

Tidiga 1700-talet var Malmö härjat av krig och av böldpest. Malmös invånare hade minskat med hälften och det var nu ca 1500 personer som levde där. Malmös befolkning återhämtade sig fast det gick mycket långsamt. Malmö var inte längre en handelsstad och hade inte en ordentlig hamn. (Viktiga årtal i Malmös historia fram till 1900-talet, 2015). Stranden vid Malmö var väldigt långgrund. De större handelsfartygen var tvungna att lägga till ute vid den 150 meter långa jättebryggan som sträckte sig rakt ut i vattnet (bild nr 2). Bryggan var otillräcklig för en hamnstad(Hultberg 2015).

Det var Frans Suell som 1775 såg till att Malmös hamn skulle byggas ut. Efter det att hamnen var färdig märktes en stor förbättring av stadens sjöfart och handel (Viktiga årtal i Malmös historia fram till 1900-talet, 2015).

1777fanns det sockerfabriker i Malmö och stadens industrier fortsatte att expandera med tobaks-, läder-, textil-, stärkelse- och såpafabriker. På 1830-talet var antalet fabriker 17 stycken. Redan på 1860-talet hade dessa ökat till 61 stycken (Stenberg 1973).

Det var de yngre som främst sökte sig till de större städerna. År 1800 fanns det cirka 4 000 invånare i Malmö. Ungefär vid 1800-talets mitt var det ca 13 000 invånare och vid slutet av sekelskiftet var invånarna uppe i ca 60 000. Ändå såg Malmö, liksom många andra svenska städer, länge mer ut som en stor by än en stad. På byns torg betade kor och hästar, inne på gårdarna fanns det svin, gäss och hönor gick fritt bland gator och gränder. (Svensson 1981).

Ny begravningslag

1805 togs det ett beslut om att det var förbjudet att begrava inne i kyrkorna. Det beslutades även att kyrkogårdar skulle placeras i utkanterna av städerna, och att dessa skulle ha staket och planteringar. Förmodligen kom beslutet för att lukten från de döda inne i kyrkorna var outhärdlig på somrarna. År 1819 togs beslut om att en ödetomt väster om det nya Gustav Adolfs torg skulle tas i bruk som begravningsplats. Den platsen kallades Nya kyrkogården och invigdes i november 1822. Denna plats var främst till för de rika Malmöborna, men även fattiga fick några platser där. I utkanten på kyrkogården fanns till och med plats för "självmördare och andre självspillingar" (Rosborn 2015:165).

Lägerplatsen Slottsplatsen

1848 blev Slottsplatsen och Södra promenaden lägerplats åt ett stort antal svenska och norska trupper. De hade samlats där på grund av den politiska situationen i Danmark som innebar avskaffandet av enväldig monarki. Mötet mellan soldaterna och Malmöinvånarna beskrivs som nutidens festivalstämning – det var livligt i lägret och det bjöds på danstillställningar på kvällarna. Det var med stor sorg Malmöborna och soldaterna skildes åt. Kung Oscar skrev ett avskedsbrev till borgmästare Carl Christian Halling där han förklarade att Malmö stads invånare aldrig upphörde lämna bevis för fosterlandssinne och välvilja för trupperna som samlats. Kung Oscar skriver även att det var ett nöje att få vara med om deras oegoistiska sätt och otaliga omsorgsbevis. Han avslutar brevet med "jag förbliver eder, Borgmästare Halling, wäl bevågen. Oskar" (Isberg 1923:820).

Varför en offentlig park?

Varför anlades då Kungsparken i Malmö kring 1870 och varför fick parken den utformning den fick? Vilka var de pådrivande faktorer och vem drev frågan? Det finns några omständigheter som särskilt ska framhållas nämligen det faktum att Malmö vid denna tidpunkt var en stor utvecklad industristad. Det fanns förmögna industriidkare, promenadkulturen var en etablerad företeelse i Sverige och att offentliga parker här fungerade som viktiga sociala arenor för den nya borgerligheten (Nolin 1999).

Promenadkulturen som pådrivande faktor

Promenaden förekom i Frankrike redan på 1600-talet bland adeln och hos borgarklassen. Promenaderna utfördes i planterade alléer, men promenaden behövde inte nödvändigtvis göras till fots utan det gick lika bra att åka vagn eller rida på häst. Promenerandet var ett tillfälle att visa upp sig. Här fanns även tillfället att knyta nya kontakter och träffa bekanta (Nolin 1999). Vid mitten av 1800-talet var promenerandet ett av de vanligaste nöjena för borgarfamiljerna. Mot slutet av seklet började även arbetare med detta nöje på sin lediga tid. Det fanns anlagda promenader i form av alléer i Malmö i början av 1800-talet på insidan av kanalerna (Reisnert 1996), och här gavs tillfället att visa upp sig och titta på andra. Promenerandet blev en slags offentlig salong där man kunde träffa vänner och stifta nya bekantskaper (Magnusson Staff, Sundell Isling & Andersson 2001).

Hälsoläget i städerna

Vid början av 1800-talet var städerna ännu små. Majoriteten av befolkningen bodde på landet. Vid mitten av 1850-talet ökade befolkningen i städerna, vilket i sin tur bidrog med trångboddhet och försämrad hygien. I hemmet fanns ingen plats för att umgås på den lediga tiden. Ledigheten spenderades utomhus på bakgårdar, gator och obebyggda tomter. Vatten och kloakledningar saknades och gatorna var smala och trånga. Även den höga alkoholkonsumtionen var ett samhällsproblem. Borgarna beslutade att sjukdom och misär kunde avskaffas genom sundare bostäder, hälsosammare liv och en moralisk upprustning. För att förbättra livssituationen för arbetarna skulle parker anläggas, detta var en bättre umgänges miljö. Både moraliska och hygieniska anledning låg till grund för att parker skulle anläggas (Nolin 1999).

Trädgårdskonsten och dess riktningar som utgångspunkt för de första stadsparkerna

Romerska kejsare omgav sina palats med storslagna trädgårdar. Uppvisandet av arkitektur och konst visade på den tiden hur mycket makt och överflöd man hade i det hushållet. Parkerna utvecklades från början utifrån ett nyttoodlingarna, med frukt och grönsaker, men nu skulle parkerna rama in byggnaderna och tillfredsställa sinnena (Pehrsson 1986). Runt 1700-talet började man anlägga prydnadsträdgårdar vid herrgårdarna och slotten. I början av 1800-talet fanns egentligen inga trädgårdar eller parker i Skåne förutom just vid herrgårdar och slott (Moberg 1933). Vid mitten av 1800-talet var det tydligt att behov fanns för stadspark. Stadsstyrelserna ville ha parkerna men hade sällan några förslag om utformningen. Att ha en park i sig var tillräckligt. Den fritt formade parken i landskapet var en tydlig stil i mitten av 1800-talet (Nolin 1999).

På 1800-talet blev det modernt att anlägga parker i den engelska, mer romantiska lantliga stilen. I England var man redan på 1700-talet en stark motståndare till den helt dominerande strama, franska trädgården. Där var de trötta på det strikta franska gamla modet och ville hellre ha fri natur hela vägen fram till byggnaden. Den nya stilen innebar att man imiterade naturen. Träden planterades i bestånd som skulle se naturliga ut. Slingrande gångar var på modet liksom vatten i form av romantiska sjöar och dammar. Den engelska stilen spred sig snabbt över kontinenten. Olika länder tog stilen till sig och satte sin egen prägel på den. Parker kunde pyntas med eremithyddor, "glömda" gravar och sarkofager. Uthus kunde förklädas till exotiska byggnader, och i eremithyddan kunde det gömma sig ett lyxigt badrum (Moberg 1933). Exoter användes för omväxling och som konst och gångarna förde besökarna förbi dessa skådespel. Högh Hansen var en av dem som främst använde sig av den stilen (Nolin 1999).

Från parkförslag till beslut

Trots att tiden tycktes vara mogen för en offentlig park i Malmö, tog det cirka 15 år från att ett första förslag lades fram till att spaden sattes i jorden.

Borgmästare Malmborgs visioner

1856 föreslog borgmästare Jacob Malmborg vid allmänna rådstugan att staden skulle förvärva Slottsplatsen mot vederlag, som innebar ett byte av mark, för att kunna anlägga en park. Men det skulle ta flera år innan frågan kom upp igen. År 1860 lade Malmborg fram ett förslag i magistraten om ett jordbyte mellan staden och kronan för att man skulle kunna anlägga en park där alla var välkomna. Marken han hade i åtanke var området som omgavs av västra fästningsgraven vid slottet och Slottsgatan, och tanken var att dessa marker då skulle bytas mot Västra betesmarken och Skjutsstallsyckan. Han framhöll att en offentlig park skulle bistå med både nytta och nöje och han gav en bild av de bristande moraliska samhällsförhållandena. Även stadens utveckling och estetik lades fram som motivation för en parkanläggning. Borgmästare Malmborg presenterade även sina tankar om andra städers parkanläggningar och deras inverkan på dess invånare – promenadstråken hade ju visat sig fördelaktiga i sundhets- och sedlighetshänseende, vilket redan var allmänt erkänt. Han menade också att det inte var så många år sedan krogarna var den enda förströelsen som fanns att tillgå på en söndagseftermiddag och att stor del av arbetarklassens män gjorde av med sin veckolön på spel och dobbel. När stadens promenadstråk hade vuxit till sig, hade staden förskönats och lockelsen till kroglivet hade minskat (Isberg1923).

Såhär låter detta parkpropagandistiska tal med borgmästare Malmborgs egna ord:

I mån af stigande upplysning och tilltagande väl-måga bland Städernas invånare, har hos dem omtanken på sjelfförvärf blivet mindre uteslutande och tillåtet inrymma jämväl åt hågen, att, i bredd med enskild fördel och trefnad, söka främja de allmännas. Sålunda hafa, äfven inom Sverige, de fleste, eller åtminstone ganska många Städer åt sig beredt, bland annat, allmänna parkanläggningar till promenader och förlustelseställen under sommarmånaderna. Den, både i sundhets och i sedlighets hänseende, fördelaktiga inflytelse sådan anläggning utöfvar på en Stads befolkning är nu mera allmänt insedd och erkänd. För icke så många år tillbaka utgjorde vistandes å krogarna nära nog den enda förströelse, hvaråt flertalet bland den manliga delen af denna Stads arbetsklass öfverlemnade sig å Söndags eftermiddagarne, derunder genom spel och dobbel, förspillande hela förflutne arbetsveckans förtjenst. Alt eftersom Stadens allmänna planteringar uppvuxit och blifvet till promenader upplåtne, samt Stadens omgifning förskönats, har dock böjelsen för kroglifvet minskats, och man ser nu mångfaldige arbetare familler under sommaren tillbringa nämnde eftermiddagar med samvaro under de grönskande träden i alleerne omkring Staden, eller vandrande förbi enskildes lustställen i Stadens närhet, eller och besökande nu mera genom jernvägen föga aflägsne skogstrakter (Pehrsson 1986:16).

Beslutet om en ny park

Den 10 augusti 1868 togs äntligen det avgörande beslutet som möjliggjorde bytet av mark mellan staden och kronan. Stadsfullmäktige och konsulin Anders Caspar Holm, som var den drivande kraften började genast

förberedelserna. I oktober samma år meddelade Holm stadsfullmäktige att han trodde sig ha funnit en person "som vore fullkomligt vuxen uppdraget" att göra en plan och kostnadsförslag till parkanläggningen (Isberg 1923:836). Personen i fråga var landskapsgartnern Ove Höegh Hansen från Köpenhamn som främst ritade herrgårdsparker och offentliga anläggningar (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Höegh Hansen hade redan tagit fram en förslagsritning (Bild nr 3). Sen gick hela arbetet snabbt. Redan 1869 började grävnings- och schaktningsarbetet och de första planteringarna genomfördes. Höegh Hansen kom med det sista förslaget till ritning och kostnadsförslag, 20 000 riksdaler skulle anläggningen kosta. Priset inkluderade vakthus, portar, staket, dränering och trädgårdsmästARBoställe. Stadsfullmäktige beslöt att skjuta till 3 000 riksdaler för förberedande av jorden på Slottsplatsen (Isberg 1923). Den viktigaste ekonomiskt drivande kraften bakom anläggandet av parken var Planteringskommittén (Pehrsson 2000).

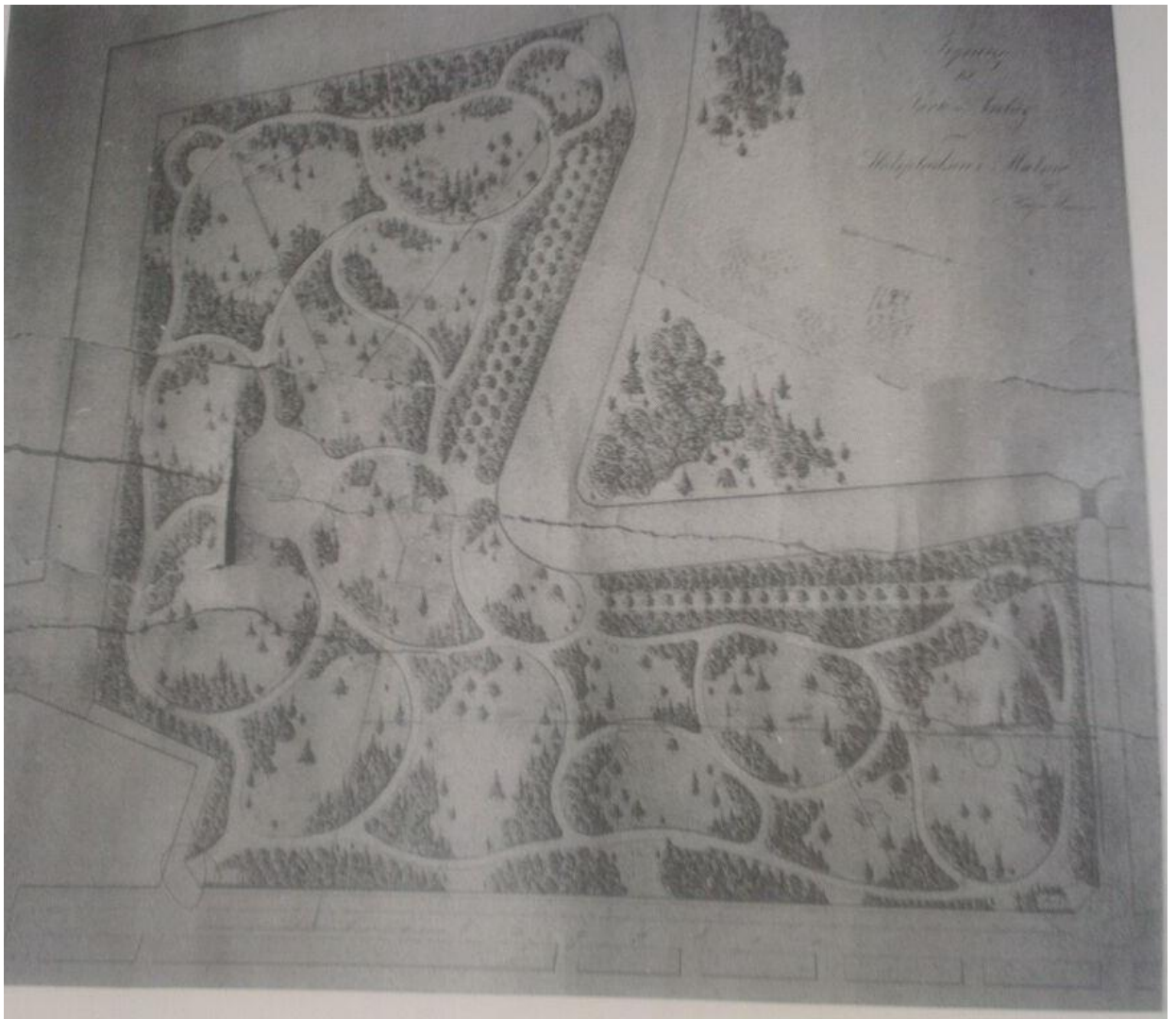

Bild nr 3: Plan över Slottsparken förmodligen ritad av Höegh Hansen år 1869.

Anders Caspar Holm

Planeringen och ledningen av planteringsarbetet skulle utföras av Anders Caspar Holm. Holm var skolad i Skara och flyttade senare till Lund för att fortsätta sin utbildning som läkare. Där blev han dock mer intresserad av botaniska studier. När hans far märkte detta yttrade han sitt missnöje genom att beordra att sonen skulle utbilda sig till präst istället. Då bröt Holm sina studier och flyttade till Köpenhamn för en tid. Han flyttade till Malmö när han var 25 år gammal (Isberg 1923). Senare blev Holm ordförande i parkkommittén som bildades 1881 vars syfte var att driva förslag till fler parker i staden (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Kungsparken var och förblev hans huvudintresse fram till hans död i mars 1898. Den vackraste platsen i parken var enligt konsul Holm utkiksplatsen vid det nordvästra krönet där det fanns en halvcirkelformad bänkanordning med fri sikt mot havet. I ett berömt uttalande sa Holm ”plantera träden, icke för sig, men för kommande släkten” (Isberg 1923:864).

Anläggningsarbetet påbörjas

Marken full med ben

Vintern 1868–69 var den blivande parken en både märklig syn och obehaglig syn. Lump- och bensamlare tog tillfället i akt och grävde efter benrester för att kunna sälja och tjäna pengar. Benresterna var från människor som begravts från 1400-talet till 1800-talet. Spöbacken, den före detta Slottsbacken, nämndes i gamla dödböcker som begravningsplats, där hade flera lass ben grävts fram. Dessa fyndigheter sålde man sedan till lumpsamlare och benstampen. Där maldes benresterna till benmjöl och gödningsämne. När konsulten Holm på våren 1896 skulle börja med schaktningsarbetet såg fälten märkliga ut – de var fulla med hålor och uppkastade jordhögar. De benrester och skallar som hittades lät Holm Höegh Hansen kasta ner i två brunnar, den ena i Kommendantträdgården och den andra vid Garnisonssjukhuset. De fylldes till brädden (Isberg 1923).

Arbetet med parken

Slottsparken skulle enligt rådande mode ha de engelska parkerna som föredöme. Det skulle vara en romantisk prydnadspark för stilla promenader där det skulle finnas ovanliga växter och exotiska träd (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015). Från hösten 1869 till våren 1870 planterades ca 25 000 träd och buskar i Kungsparken (Isberg 1923). Barrträden sattes i buskage, och buskarna var buxbom, idegran, blyertsen och tujor. Det fanns även lövfällande buskar men det finns inga uppgifter om dessa att finna idag. Under resten av året sattes det upp staket, gräs såddes, gångarna tumlades och alla detaljer gick igenom (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015). Holm hade både ett stort botaniskt intresse och affärsförbindelser med utlandet, och hade

lyckats skaffa en mängd exotiska växter (Isberg 1923). Gångarnas bredd diskuterades noggrant och till slut beslutades att de skulle vara 6 alnar breda. Fullmäktigeledamoten Theodor Flensburg var orolig för att den först rekommenderade bredden på 5, ½ alnar inte skulle vara stor nog för den förväntade mängden besökare, utan ville ha 8 alnars bredd. Ove Höegh Hansen påpekade att detta skulle innebära att både anläggningsplanen och arbetet måste göras om i sådana fall. Det skulle dessutom innebära att stilen och perspektivet skulle förstöras, och en merkostnad på 3,546 danska kronor. Gångsystemen var jämnt fördelade över parkens yta, med njurformande slingor, vilket tyder på tysk förebild (Pehrsson 2000). De två alléerna var de gångar som var raka och de kopplades samman där vallgraven gjorde en nittiograders vinkel. Den ena var med dubbla rader och den andra med tre trädrader som inte hade någon speciell målpunkt i väster. Den treradiga allén hade en rund avslutning, detta för att man skulle kunna promenera fram och tillbaka i allén om det var ett bra samtal som pågick. Själva målet med gångarna var vandringen i sig, att uppleva parken och sällskapet. "Gångarna har befriats från uppgiften att leda från punkt till en annan. De leder ingenstans" (Pehrsson 1986:19). Det fanns två gångar som inte föll inom dessa ramar. Gången mot utsiktsplatsen mot slätten och en annan mot havet och Slottsmöllan i väster (Pehrsson 1986).

Den första tiden efter anläggandet

För att parken skulle kunna etablera sig ordentligt hade den varit stängd fram till söndagen den 14 juli 1872, då det officiella öppnandet av Slottsparken som den då hette genomfördes.

Parken var öppen för besökare från klockan 06 på morgonen till klockan 22 på kvällen. Det fanns patrullerande poliser för ordningens skull som skulle förhindra olämpligt uppförande och se till att parken inte blev förstörd. Det fanns även grindvakter som höll ett öga på parkbesökarna och det gjordes mycket klart att små barn inte var välkomna utan vuxet sällskap (Pehrsson 1986). Gräset fick inte beträdas vilket framgår på vykortet ned till som är från Malmö stad, gatukontorets arkiv (bild nr 4).

Bild nr 4: Vykort från ca 1920-talet. Staketet är uppsatt för att gräset inte ska beträdas. Gjutjärnsfontänen syns tydligt i bakgrunden.

Lantbruksmötet 1881

Inför Lantbruksmötet 1881 i Malmö ritade Holm en ny plan för parken. Parken skulle rustas upp och få en restaurang. Det hade tillkommit byggnader under åren och i och med den nya planen så blev de dokumenterade 1881. Under de tio år som gått hade parken hunnit växa upp. Det fanns exotiska träd som äkta valnöt, blodbok och hängalm och många fler som planterades 1869. Många av dessa träd placerades ut som solitärer på gräsplanen, så de kunde betraktas som konstverk. Nu när träden och buskarna vuxit till sig fanns de i gräsplanernas ytterkanter nära promenadvägarna. Effektfullt kunde man vara omsluten av ett mörkt trädparti, för att vid nästa steg vara ute på en solig gräsyta. De blommor som fanns då var grupper med rosor (Nolin 1999).

På sommaren 1878 öppnades en liten servering i parken enligt besökarnas önskan. Änkan Bothilda Hallberg och handsömmerskan Anna Andersson Möller fick ett rum i parkens materialbod till att servera kaffe, te och maltdryck. Redan året efter uttryckte allmänheten att denna servering inte var nog. Det året började diskussion om att anlägga en paviljong som skulle fungera som restaurang (Isberg 1923).

I planen som Höegh Hansen ritade var det planerat en restaurationspaviljong. Den skulle vara "sammanbindningspunkten för systemet av gångar". Det vill säga de som löpte samman vid den dominerande höjden i södra delen av parken (Isberg 1923:847). Den planerade byggnaden uppfördes dock inte.

Paviljongen diskuterades livligt men till slut gick grosshandlaren Gottfrid Beijer och boktryckaren G.A. Nilsson till stadsfullmäktige med en motion om att uppföra en paviljong som skulle stå färdig till lantbruks- och industrimässan 1881. De hade även fått ihop 1078 underskrifter från samhällets alla klasser som stod bakom motionen. Samma dag beslöt stadsfullmäktige att paviljongen skulle byggas, men att den inte fick kosta mer än 40 000 riksdaler.

Arkitekten John Smedberg och stadsarkitekten William Klein fick i uppdrag att rita paviljongen (Isberg 1923).

Bild nr 5: Plan över parken från 1881 troligtvis ritad av A. C Holm

Äntligen paviljong och konstverk

När lantbruks- och industrimässan öppnades den 20 juni 1881, invigdes den av Oscar II. Den nya restaurangpaviljongen öppnades påföljande dag, och under en lunch där i samband med mässan påtalade kungen att han skulle vilja att parken skulle kallas Konung Oscars park, ett namnbyte som genomfördes samma år. I folkmun kom parken snabbt att kallas Kungsparken (Isberg 1923). Från restaurangen kunde man se ut över en terrass som hade en balustrad och utanför den fontänen som stod i gräsmattan. Det som tog störst plats i parken var träden och de andra växterna med sina latinska namn skyltade. Det var meningen att lära ut hur växterna såg ut och namnen på dessa, även om parken var en lustgård (Pehrsson 1986).

I samband med lantbruksutställningen kom också en fontän på plats som blev Malmös första offentliga konstverk. Det är inte känt vem som köpte in den, men det var troligen en katalogvara från Paris (Fransson 2015). Samma år

fick parken en gåva av firman Bönnellyche & Thurö i form av skulpturen Diana, jaktens gudinna, som placerades i samma siktlinje som fontänen. Skulpturen var gjuten i sandsten efter Diana de Gabies som står i Louvren i Paris. Under år 1881 byggdes också en brunnsfaviljong vid västra ändan av den treradiga lindallén vid slottsgraven. Där kunde allmänheten förse sig med mineralvatten och "andra komprimerande drycker" (Isberg 1923:856).

Tidigare sommar hade man rivit ett kruthus som stått på Slottsplatsen. Av den gråsten man då erhöll byggde man en välvd grotta vid en av gångarna.

Grottan fick en dricksvattenfontän (Fransson 2011).

Konsul Holm och drätselkammarens ledamöter hade haft det övergripande ansvaret för parken under lång tid, men det visade sig så småningom att de inte hade kontroll på kostnaderna för skötseln av parken. Det bestämdes då att man skulle anställa en stadsträdgårdsmästare, dock skulle Holm fortfarande fungera som rådgivare i verksamheten. 1884 blev Johan Christoffer Wolff stadsträdgårdsmästare med en lön på 125 kr i månaden. Han bodde i ett litet trädgårdsmästarbostället vid södra kanalen i Kung Oscars park (Isberg 1923).

Slottsparken – en ny granne

Utställningen 1881 i Kungsparken påverkade alltså parken. En annan utställning ägde rum, som framförallt kom att resultera i att utställningsplatsen blev till nya parkgrannen Slottsparken.

Det tycktes allmänt att Kungsparken med sina ovanliga träd och fina gräsplaner mest var avsedd för borgerskapet. Arbetarna fick, enligt Theodore Flensburg, inte sitt behov tillfredsställt, utan behövde ett mer naturligt område att vistas i på sin lediga dag (Nolin 1999). Redan 1870 hade det uttryckts att det borde finnas en skogsplantering inne i staden. Det talades om att det skulle vara bra om folk inte behövde resa iväg på söndagarna för att få se lite vacker natur, utan att de behövdes en skog för stadens invånare där man fritt kunde röra sig hur man ville. Efter mycket diskussioner "mellan stad och krona" förföll dock frågan om det skulle uppföras en ny park (Isberg 1923).

Sommaren 1896 anordnades Slöjd- och industriutställningen i Malmö.

Stadsträdgårdsmästare Wolff och Överingenjör Holmberg utformade utställningsparken och hade då planer på att den skulle kunna bli en permanent park (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015). Parken som planerades på utställningsområdet var slottsparken (Isberg 1923).

När utställningen var över beslutades det att all gammal militärmark skulle omvandlas till parkområde. Detta beslut togs för att det fanns en oro att staden inte tillgodosåg rekreationsbehovet bland stadens befolkning, och för att en ståndsmissig inramning av regementet minskade riskerna för att det skulle läggas ner (Isberg 1923).

De första planerna för Slottsparken hade stadsträdgårdsmästare Wolff, som var norrman, ritat på 1880-talet. Wolff hade flera förslag till platsen men stadens ledning tyckte att en expert skulle syna dem ordentligt innan förslaget antogs och anläggningsarbetet påbörjades. Edvard Glaesel från Danmark fick granskningsuppdraget. Under 1880-talet hade Glaesel ritat ett antal kommunala anläggningar och prydnadsträdgårdar både i och runt om Köpenhamn och på några platser i Skåne, och han var känd som en mycket

kompetent yrkesman (Härje 1932). Glaesel delade inte Wolffs visioner för parken utan tyckte att en hel del förändringar borde göras, och det var Glaesel som slutligen fick uppdraget att rita ett nytt förslag för parken. Förslaget blev klart 1898. Förslaget var utformat för att främja andra aktiviteter än flanerande, som bland annat var Kungsparkens syfte. Det skulle finnas en stor fågeldamm där man skulle kunna skåda fåglar på sommaren och åka skridskor på vintern. Det skulle finnas musikpaviljong, parkcafé, stora gräsytor, utsiktspunkter och promenadstråk. Allt detta står ännu i dag kvar och har ungefär samma huvuddrag som Glaesel tänkte sig redan då. Vattentillflödet utformades på ett sinnrikt sätt i parken. Källor byggdes upp för att kunna porla fram i en japansk trädgård, som kallas kärret. Kärret flöt samman till en å som mynnade ut i den stora dammen. Detta var en slags syftning till paradisloderna och parken skulle alltså vara en avbild av Edens lustgård. I utbildningssyfte fanns skyltar vid dammarna, med information om fågelarterna (Reisnert 1996). Slottsparken öppnades år 1900 för allmänheten och tillhör Edvard Glaesels främsta verk (Pehrsson 2000).

Stadsfullmäktige beslutade år 1899 att ett museum skulle byggas i Malmö. Arkitekten John Smedberg fick uppdraget (Magnusson-Staff, Tykesson, 1996). Inspirationen hämtade Smedberg från skånska och själländska renässansslott. Att museet skulle stå där det gör, var troligtvis anledningen till valet av utseende på byggnaden – närheten till kanalen förstärkte slottskaraktären. Byggnaden invigdes år 1901 och användes som museum fram till 1937 då museets samling vuxit ur sin byggnad och flyttade till Slottsholmen och Malmöhus. Efter det användes museet av militären som kasern. När andra världskriget var över fanns inte behovet för en central kasern mer och 1947 flyttade stadsbiblioteket in (Reisnert 1996).

Baltiska utställningen

Baltiska utställningen år 1914 var viktigt för Malmö, som gjorde utställningen till ett tillfälle att placera sig på världskartan. Utställningen skulle visa upp nya tekniker och landvinningar inom industri och lantbruk och det skulle även bli ett musik- och idrottsarrangemang, det största i Norden. Utställningsområdet rymde inte bara utställningarna utan även nöjesfält och flera restauranger. Länderna som var med på utställningen var Sverige, Danmark, Tyskland och Ryssland (Gentili 2015).

De besökande skulle mötas av arkitektoniska blickpunkter när de anlände, så som Posthuset på Skeppsbron. Husets placering var noggrant uträknad, för att ligga mellan järnvägs- och ångbåtsstationen. Det lades stor vikt vid att imponera på besökarna (Wittstrand, Tykesson 2001). En lång och imponerande paradgata skulle uppgöras. Denna skulle gå från Centralstationen och hela vägen till utställningsområdet vilket idag är Pildammsparken. Vägen kantas av Kungs- och Slottsparken, och Slottsgatan och knyts samman med Fersens väg genom en bro: Fersens bro (Wittstrand, Tykesson 2001). Detta förslag gjorde många Malmöinvånare upprörda eftersom arrangemanget skulle behöva dela begravningsplatsen och då många gravar därmed skulle grävas upp. Men gatan var redan planerad, och

bron byggdes. Därför har idag Kungsparken en liten begravningsplats vid ingången till kasinot (Kindblad 2015).

Det beslutades att Restaurangpaviljongen skulle genomgå en förändring, den skulle bli större och få ett nytt utseende inför den Baltiska utställningen. Efter en arkitektävling som utlysts fick arkitektfirman Ewe & Melin uppdraget att rita den nya byggnaden. Även en musikpaviljong uppfördes under åren 1913-14 (Isberg 1923). Den stora påkostade utställningen fick dock ett tvärt slut när första världskriget bröt ut. Två av de länder som var med i utställningen – Ryssland och Tyskland – var nu i krig med varandra. De ryska utställarna fick så brått från platsen att de lämnade sin konst i Malmö, där den ännu finns kvar (Gentili 2015).

Tidernas förändringar i parken

Parken har speciella attraktioner och intressanta historier knutna till sig., Till attraktionerna hör den tidigare nämnda restaurangpaviljong liksom konstverken, staketet och balustraden med sina särskilda historier. Nya entréer har tillkommit i parken, gångsystemen har ändrats upprepade gånger och träd har fallit under stormar. Kort sagt har tiden satt sina spår och lett till förändringar i Kungsparken.

Förändringar 1902-1925

1902 utlystes en tävling för arkitekterna i Malmö med anledning av ett förslag att uppföra en balustrad som skulle bli en utsiktsplatå i parkens sydvästra hörn. Arkitekten Hans Thyselius förslag var det vinnande och bygget blev färdigt den sommaren. Det var stadens polismästare som hade insisterat på bygget. Han menade att när man promenerade skulle man kunna överblicka kanalen och de lummiga stränderna (Härje 1932). Diana i badet togs bort 1910, och senast Diana sågs stod hon i ett kommunalt förråd 1974. Sen dess har ingen sett henne.. (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015). Den 6 september 1911 avtäcktes Axel Andersson Ebbes konstverk, Solrosen. Denna blev hyllad och omskriven i dagspressen och många samlades för att se avtäckningen av konstverket som blev mycket hyllat och omskrivet i dåtidens tidningar (Isberg 1923).

1913 var byggmästare Dahlgren upprörd över att hans lägenhet överskuggades av alléträden på Slottsgatan. Han tyckte att det var hög tid att ta ner dessa och staketet som inte dög till något. Den här frågan kom upp i stadsfullmäktige och rörde upp starka känslor som både var för och emot, bland de boende på Slottsgatan. Till slut sågades träden ner och staketet byttes ut mot ett litet stängsel (Härje 1932). Gjutjärnsstaketet som står där i dag uppfördes troligtvis enligt ett förslag från 2005 (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

1916 skulle konsulten Anders Caspar Holm fyllt 101 år, och till hans ära avtäcktes detta år en porträttbyst av honom. Den dagen klädde Malmös invånare upp sig i finkläder för att fira Holm och avtäckningen av bysten. Bysten var gjord av Sven Andersson (Isberg 1923). 1925 tillkom fyra nya entréer mot Slottsgatan, och samtidigt togs den norra portvaksstugan bort, den finns numera på lekplatsen som ligger intill stadsbiblioteket. Den södra portvaksstugan brann 1991 och togs efter det bort helt (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Restaurangpaviljongen från 1920 till nutid

1920-1921 skulle restaurangbyggnaden byggas ut ytterligare, och även denna gång fick Ewe & Melin bistå med ritningar till utbyggnaden (Isberg1923). I flera årtionden var restaurangen en framgångssaga och bytte sällan ägare, men på 1960-talet hände något som fick strömmen av besökare att avta. Efter det gick det snabbt nedåt. Politiker började diskutera alternativa användningsområden för byggnaden som till största delen stod tom. 1985 upptäcktes det att byggnaden inte höll måttet utan var på väg att förfalla. Den restaurerades för 35 miljoner kronor.

Efter det hölls några mindre mässor för att få in pengar och kommunen annonserade ut driften. Många hörde av sig om olika idéer men det blev en krögare som fick ta över 1992. Efter det följde konkurs på konkurs för de nya olika ägarna som försöker starta något i huset, och efter några misslyckade år gjordes en stor ny ombyggnad av huset – då för att tjäna som kårhus för en kommande gastronomisk högskola. Ytterligare några år senare hade det blivit lagligt att öppna kasino, och den gamla restaurangen sågs som den enda passande Malmöbyggnaden till ett kasino. Den gamla restaurangpaviljongen blev ett kasino år 2005 (*Från skrytbygge till folkets spelplats*, Sydsvenskan 2015).

Spåren från mitten av 1900-talet

Stadsträdgårdsmästaren Artur Berghult var den sista Stadsträdgårdsmästaren som bodde i parken 1926. Berghult blev trädgårdsmästare för Kungsparken och Slottsparken. Efter att Berghult varit i stadens tjänst i 38 år gick han i pension. 1965 revs tjänstebostaden med materialbod och skjul som hörde till. Året efter uppfördes stenpartier, murar och lyktstolpar där istället (Andersson, hämtad: 2015-03-13).

Stadsträdgårdsmästaren Åke Steen tyckte på slutet av 1960-talet att gångarna i Kungsparken skulle rätas ut och att "onödiga" gångvägar skulle tas bort. De parallella gångarna i båda lindalléerna togs bort. Steen tyckte att det skulle vara större gräsytor eftersom det var mer harmoniskt och inbjudande – tidigare hade man inte fått gå på gräset (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Träden

I den stora stormen 1967 föll större delen av träden i lindalléerna, och belysningsarmaturen föll och krossades. Det togs beslut om att ta bort de inre raderna helt. De träd som var kvar hade blivit svårt skadade och hårda beskärningar gjordes. 1975 gjordes ytterligare beskärningar på träden och efter det fick de lov att växa fritt. Besiktningar har gjorts på resterande lindar och de anses ha god vitalitet. Lindarna har senare artbestämts av Rune Bengtsson vid SLU, Alnarp. De är som följer: *Tilia x europaea* – sammanlagt 57 stycken i de båda alléerna och 1 styck *Tilia platyphyllos* på den västra sidan. Från allra första början var det mycket buskplanteringar, både i alla gångvägskorsningar och i parkens kanter. Nu är det flesta borttagna för lättare skötsel och ökad trygghetskänsla. 1928 gjordes en hård gallring av träden och i början av 1940-talet var det några hårda, kalla vintrar som fick många exoter att frysa ihjäl. 1960 gjordes fler gallringar och i den stora

stormen 1967 föll ännu flera träd liksom på 1980-talet. Almsjukan tog hårt på Kungsparken. 2004 planterades exoter som funnits i parken sedan innan. 2005 fick trädkronorna i västra lindallén strålkastare på sig och blir på det sättet belysta nedifrån för att framhäva trädkronorna (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

1980-talets satsningar

Mellan Slottsträdgården och Kungsparken byggdes 1950 en bro som 1982 ändrades till en brygga. Numera ligger Trädgårdsbron nära den platsen, och den uppfördes 2000. 1985 byggdes Kommendantbron som även den ligger mellan slottsparken och Kungsparken. Av buskagen som planterades under träden har de flesta försvunnit. Nästan alla buskage i korsningarna blev borttagna för att öka känslan av trygghet. Buskarna längs kanalen är helt borttagna för att få en öppen sikt ner mot vattnet. Det finns dock fortfarande buxbom och idegran kvar och några få tujor. Ett stort antal exoter har planterats runt om i parken (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015). Grottan har under åren haft lite olika utseende, bland annat med väggmålningar och grottan har varit nära förfall. 1987 renoverades grottan och konstnären Monica Goras "Ormet" installerades. Den föreställer ett ormhuvud ur vilket det rinner vatten ner till ett granitfat (Fransson 2015).

1986 förändrades gångsystemet ytterligare en gång. Det planterades fler buskage, men de buskar som planterades då passar inte riktigt in i parken, enligt författarna till *Utvecklingsplan för Kungsparken* (2015). När Kommendantbron byggdes lades en ny cykelväg till bron genom den västra lindallén. En ny gångväg anlades samtidigt till bron och en stödmur byggdes mot utsiktspunkten. I slutet av allén tillkom en ny plantering. Där finns en byst som ska förstås Landskapsmålaren Gustav Rydberg. Den stod ursprungligen på den nordvästra utsiktsplatsen men flyttades till västra lindallén vid trädgårdsbron (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

2000-talets spår

Förutom ovan nämnda planterade exoter och strålkastare riktade mot trädkronorna och gjutjärnsstaketet (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015), så tillkom den nya Diana-skulpturen. Den designad av Ernst Billgren och invigdes 13 juni 2009. Kroppen är uppbyggd av olika djur och omringad av rådjur och har noggrant utsatt belysning nergrävd kring och i själva statyn. Denna skulptur sattes upp för att återigen få en länk och siktlinje till den norra delen av parken (Konstkompassen 2015). Vidare har papperskorgar och bänkar bytts ut för att passa parken bättre (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Kungsparken – ett byggnadsminne?

1990 kom frågan upp om att byggnadsminnesförklara de tre stora parkerna. Den utlösande faktorn var att planer fanns att bygga den nu existerande citytunneln och att bygga till stadsbiblioteket. Utredningen om möjligheten att byggnadsminnesförklara tog 12 år, och under den tiden byggdes biblioteket ut och beslut om citytunneln togs. Beslutet om avslag av byggnadsminnesförklaringen kom 2002. Länsstyrelsen menade att en byggnadsminnesförklaring inte var det rätta sättet att skydda parkerna och menade även att det skulle vara svårt eftersom parken lever och utvecklas. Istället rekommenderades av länsstyrelsen en detaljerad underhållsplan, vilken skulle vara ett nog så bra skydd (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Diskussion

Under min arbetsgång har jag ibland stött på olika information om en och samma sak. Jag har då valt att återge den fakta som varit bäst underbyggd. Ibland har det handlat om olika åsikter gällande tolkningen historiska skeenden, Här har jag valt vilken författare jag ska förlita mig till – och de besluten har jag tagit främst utifrån att författaren har kunnat motivera sina spekulationer på ett sådant sätt att jag uppfattat dem som trovärdiga. När jag funnit material och skrivit om Kungsparken, har naturligtvis egna tankar uppkommit. De har jag inte redovisat ovan, utan uteslutande ägnat mig åt objektiv kartläggning. Nedan går däremot några av de saker jag anser anmärkningsvärda igenom med mina egna åsikter och resonemang.

Försköna och förändra

Sätter trender, ekonomin, händelser i staden och världen spår i parkerna? Ja, helt klart. När parken var ung gjordes förändringar som skulle förstärka parkens karaktär. Detta gjordes med skulpturer, med grottan och fontänen som tillkom under de tidiga åren. Under parkens unga år tillkom även restaurangbyggnaden. Den första var proportionerlig till parken och var en önskan från besökarna. Allt detta passade bra in i parken och utgjorde ingen förändring utan enbart en positiv försköning.

Att det mesta av försköningen tillkom 1881 berodde förmodligen på att Malmö skulle vara värd för ett lantbruksmöte. Även om andra länder utsmyckat sina parker på liknande vis tidigare så kom modet till Sverige nu, bara lite senare än till, till exempel England. Under utställningen 1896 blev det inte mycket förändringar i Kungsparken, det som tillkom var en bro mellan parken och utställningsområdet som senare blev Slottsparken. Förmodligen utvecklades parken som det var planerat, och den var vacker som den var.

Att Byggmästare Dahlgren 1913 fick igenom att staketet skulle bytas ut är en sak, men att han kunde påverka nedtagning av träd är förvånande. Kanske fick han igenom förslaget för att det behövdes en gallring? Träden hade börjat bli stora och behövde mer plats. Träden som står där i dag är stora och tar all plats de kan få med riktigt stora trädkronor, så oavsett hur det kom sig att träden sågades ner så var det oundvikligt att någon gång gallra bland träden. Men man kan ju tycka att han skulle ha propsat på ett ordentligt staket när han ändå var i farten ...

Baltiska utställningen 1914 var en stor händelse, det finns mycket dokumenterat om den. Den har i proportion till sin storlek inte fått så mycket plats i mitt arbete, då det inte skedde så mycket förändringar inne i Kungsparken. Den stora förändringen var att det byggdes en väg utanför parken och att en stor bro kopplade samman Slottsgatan med Fersens väg. Eftersom begravningsplatsen bakom Gustav Adolfs torg var väldigt nära parken måste utseendet på parken, utifrån sett ha ändrats mycket. När de två platserna inte längre satt ihop blev parken självständig. Att de föreslog sådana radikala planer och förändringar visar hur viktig denna utställning måste varit – som att gräva upp gravar för att göra en väg, som främst skulle vara där för att det såg snyggt ut. I och med det fick parken en något udda

karaktär, inte så att den radikalt förändrades utan för att den fick en liten begravningsplats, något som måste sägas vara ganska originellt för en park. Idag hade förmodligen inte Malmö stad föreslagit att göra snygga vägar med tjugusigt blickfång. Jag tror de hade tänkt mer på kostnaden.

Bristfällig dokumentation

Sedan utbryter ett världskrig, och jag tror att saker som parkanläggning läggs lite på is då. Anmärkningsvärt är att Holms byst får ta plats mitt i ett krig; hur tänkte de att det skulle kunna rättfärdiga att i en sådan tid, lägga pengar på sådant? Var de inte rädda att det skulle sticka folk i ögonen? Eller var det precis det folk behövde, något att se fram emot och fira? Men samtidigt undrar jag också varför det dröjde så länge innan han fick sin byst. Den skulle han – sett till vad han uträttade för parken – ha haft för längesedan.

Dokumentationen om vad som sker i parken är mycket bristfällig mellan 1914 och fram till 1940-talet. Kanske historien hade fullt upp med att rapportera från två världskrig, kanske var det inget anmärkningsvärt som hände. Förutom att parken fick rymma ett boende i och med Berghultska trädgården ...

Vi kan i alla fall få reda på att det var några ovanligt hårda vintrar på 1940-talet, som fick många exoter att dö. Detta måste ha påverkat utseendet på parken mycket, men exakt hur det är ingen som vet. Även de kommande 20 åren är informationen lite snål.

Att utseendet på parken ändrades mycket på 1960-talet är det däremot ingen tvekan om. Hela Berghultska trädgården försvinner med hus och förråd, den måste ändå tagit en bra bit av parken i anspråk. När anläggningen revs så fick platsen mer eller mindre vara, och gapar idag fortfarande tom enligt mitt tycke. Sen kom den stora stormen 1967 och blåste omkull alléerna. Jag har tittat på flygfoton från denna tid och blev förvånad över hur liten rot de träd hade som välte (bild nummer 3). Det finns fler foton på stormens förödelse från den här tiden, alla lika dramatiska. Jag antar att den åstadkom stor tragedi i hela Malmö.

Efter den här tiden känns det som parken fick förfalla. Det gjordes några beskärningar 1975, men det är allt. Besöken till restaurangen hade minskat och stadsträdgårdsmästare Steen tyckte att gångarna skulle rätas ut. Nog måste han ha vetat att han höll på att ändra i parkens karaktär och historia. Hans motivering var att det skulle finnas större gräsytor, en klen motivering kan jag tycka när Slottsparken ligger precis bredvid. Jag misstänker att detta beslut togs för att spara pengar. Större sammanhängande gräsmattor tar mindre tid att klippa, och många gångar tar mer tid att underhålla med krattning, ogräsrensning och kantklippning. Vi kanske ska vara tacksamma att han inte plockade ned fontänen och sålde exoterna som virke ...

På senare tid

Som nämnts gjordes insatser med nya träd och buskar på 1980-talet, och tidsandan fick då sätta sin prägel på parken med Woodlandplanteringar. Udda för denna park kan tyckas, men det är förmodligen bara park- och historienördar som reagerar på det. Grottan rustades upp efter den stora satsningen – en ny tolkning på något viktigt, jag tycker konstnären gjorde det mycket bra, helt i samklang med övriga parken. Konstverket Ormet minner om och knyter samman Kungsparken med Slottsparken och tanken på att Slottsparken skulle vara Edens lustgård.

Jag antar att bänkar och papperskorgar installerades runt samma tid, på 1980-talet. Jag minns hur det såg ut tidigare i parken, med olika slags bänkar och den på 80-talet vanliga gröna plastpapperskorgen. Inget av det var snyggt eller passade i en sådan park. Det gör mig lite nyfiken på hur man tänkte då. Parken skulle rustas upp och det lades ner mycket pengar. De måste ha haft det historiska perspektivet i åtanke när de planterade fler exotiska träd, men hur gick tanken när Woodlandplanteringarna planterades eller de, i mina ögon, fula bänkarna kom på plats?

2005 börjar det planeras för en upprustning av parken, en stor satsning i pengar och omtanke lades ner. Det skrevs till och med en minirapport – *Utvecklingsplan för Kungsparken* – om parkens historia i stora drag, för att man ska kunna återuppbygga den i samklang med historien. Tur och bra att någon kom på den tanken! Tur att det gjordes då, för några år senare kom finanskrisen. Fast tur kanske inte hade något med detta att göra, det var kanske mer kasinobygget vi ska tacka det för. Ironiskt kan man tycka att det ligger ett kasino i parken – det var ju borgmästare Malmborgs stora argument för att bygga en park: att undvika spel och dobbel. Om det nu gick så dåligt och huset kostade så mycket så kanske man inte skulle byggt om det, ännu större, ytterligare en gång på 1990-talet. Kanske skulle man rivet det och byggt ett mindre hus i stil med det första igen. Kasinot har dessutom tagit uppmärksamhet från parken. När jag berättat om mitt examensarbete så har jag fått höra "var ligger den parken?". Motvilligt måste jag säga att det är den som kasinot finns i.

Något säger mig att franciskanermunkarna inte hade varit så nöjda med kasinot heller. De hade förmodligen föredragit om det bara hade varit en vacker park på platsen för deras kloster. Nu sägs det att det spökar i huset, och om man tror på spöken är det väl knappast konstigt om det skulle göra det; munkarna är förmodligen sura och de som blev begravda i Spöbacken kanske är missnöjda, för att inte tala om de som har blivit separerade från sina skelettdelar och vars kroppar ligger lite både här och där i parken. Och herr Malmborg är förmodligen inte nöjd han heller – kasinot är en stängd byggnad och inte tillgänglig för parkens besökande för en kaffe på terrassen. Kasinot känns mer exkluderat än inkluderat i parken, och parken saknar återigen en servering till sina gäster.

Det nya konstverket Diana är ett fint konststycke, men som jag personligen absolut inte tycker passar i Kungsparken. 2000-talet har redan satt sin prägel på parken. Det udda kasinot står där och nu hoppar det ut gröna rådjur ur gräsmattan och själva Diana ska vara de staplade djuren. Om man kisar ser man en kvinnoform på djurhögen. Detta sattes definitivt inte upp i samklang med omgivningen. Om installationen skulle placeras någonstans borde den komma mer till sin rätt på platsen för den Berghultska gården där det ändå är så tomt ...

Sammanfattning och slutsats

Min förhoppning är att denna uppsats kan bidra till att man framöver är noggrannare med att göra en djuplodande förundersökning av parker innan man gör tillägg och radikala förändringar på en så betydelsefull plats som Kungsparken, och att det visas respekt för historien. Jag tror att noggrannare dokumentation över vilka åtgärder som görs i en park, och varför de görs, kan förhindra att onödiga och opassande ingrepp görs i våra parker. Man behöver inte återskapa parken, men en tanke på historien och vilken ursprungskaraktär parken har så man kan hjälpa till att förstärka och försköna denna istället för att helt förändra den.

Uppsatsen börjar redan på 1400-talet för att vi ska påminnas om att Kungsparken är gammal och hyser en lång historia, som leder längre tillbaka i tiden än själva parken.. Att Malmö blev en industristad är en påverkande faktor till varför Malmö skulle ha en park – människorna skulle ut och röra på sig på sin lediga söndag och de tidigare anlagda promenaderna gav inte nog med motion och motivation för att hålla sig borta från spel och alkohol. Alla beslut om den nya parken tog tid, precis som besluten tar tid i dag. Det märktes när förslaget om att byggnadsminnesförklara parken tog lika lång tid som att få parkens anläggning till stånd. Att parken kom till och att den blev som den blev är borgmästare Malmborgs och konsuln Holms förtjänst. Deras hårda arbete syns än idag i form av en romantisk park. Utformningen av parken var noggrant planlagd enligt det rådande parkmodet. Allt var välplanerat, och inte ett träd lämnades åt slumpen trots att känslan skulle vara att parken var naturlig. Den romantiska känslan förstärktes när konstverken kom på plats, precis som balustraden. Kontrasterna mellan Slottsparken och Kungsparken var stora i början, men nu kan det vara svårt att se var gränserna går. Broarna som binder samman parkerna får parkerna att verka som en stor park istället för två olika. Slottsparken anlades i Kungsparken skugga men har kommit att ta över uppmärksamheten idag; dessutom fick Slottsparken ett eget museum som idag är bibliotek. På grund av den Baltiska utställningen blev parken mer lättillgänglig. Restaurangen är den enskilda del som har blivit mest bearbetad och förändrad med tiden. Den har blivit större och större, och i nuläget är den inte tillgänglig för alla. De stora exoterna på platsen är de samma som stått där sedan de planterades 1869, de har överlevt svåra vintrar och hårda stormar. De har med tiden utvecklats och blivit den konst som de var tänkta att vara för snart 150 år sedan. Fler exotiska träd har planterats för att försöka bibehålla tanken Holm hade 1886 om att utbilda människor i växtkännedom via dessa träd. Berghultska trädgården finns det inga spår av. Det tydligaste tecknet att något

funnits där är att det står unga exotiska träd på platsen. För övrigt ser platsen tom ut. 1960-talet har satt stora spår i parken när Steen ändrade utseendet på parken genom att lägga om gångsystemet helt och rätta ut gångarna. Den bristfälliga dokumentationen har inneburit att det finns "hål" i historien, som inte går att fylla. Detta är väl förklarligt då det handlar om krigsåren, men under senare år borde insatser gjorts för en klarare bild över historien. Beslutet om att år 2005 göra en mindre dokumentation angående parkens historia inför reparationer och förstärkning av parkens ursprungliga karaktär var en väl genomtänkt ide. Reparationerna gjordes med hänsyn till parkens karaktär och historia, men också modernare inslag finns – såsom reparationerna i Grottan och konstverket Diana i badet. Helt i linje med vad jag själv anser önskvärt inför framtiden!

Referenser

Augustasällskapet 2015, Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-14.
[http://augustasallskapet.se/Augustasallskapet/Blogg/Poster/2013/9/12_Oscar_II,_den_konungligaste_av_kungar.html][2015-03-14]

Améen, Lennart: *Stadens gator och torg*, 1993. Kultur Miljö Vård nr 2-3.

Andersson, Martin, 2012; *Trädgårdsmästaren som bodde i parken*.
Sydsvenskan 12 augusti 2012, Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-13
[<http://www.sydsvenskan.se/malmo/tradgardsmastaren-som-bodde-i-parken/>]

Andersson, Martin, 2012: *Finparken växte ihop med folkparken*. Sydsvenskan
19 mars 2012. Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-13
[<http://www.sydsvenskan.se/malmo/finparken-vaxte-ihop-med-folkparken/>]

Fransson, Gert 2012: *Kungsparken*. Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-14
[<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Arkiv--historia/Kulturarv-Malmo/H-K/Kungsparken.html>]

Fransson, Gert 2011: *Stadsparkernas framväxt*. Esset, Serviceförvaltningens
personaltidning Nr 3-2011, Wikingtryck – Malmö

Från skrytbygge till folkets spelplats. Sydsvenskan 16 maj 2005 Elektronisk
Tillgänglig: 2015-03-14
[<http://www.sydsvenskan.se/arkiv/reportage/fran-skrytbygge-till-folkets-spelpalats/>]

Gentili, Bo, 2014: *Baltiska utställningen 1914*. 2014-01-10 [Elektronisk]
Tillgänglig: 2015-03-14 [<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Arkiv--historia/Kulturarv-Malmo/A-D/Baltiska-utstallningen.html>]

Viktiga årtal i Malmös historia fram till 1900-talet. Elektronisk tillgänglig 2015-
04-03.[http://hotpot.se/malmo_historia.htm]

Hultberg, Percy: *Stadslivet i Malmö 1692*. Elektronisk tillgänglig:2015-04-02
[<http://www.malmo1692.se/sv/hist/Hist-Stadsliv.htm>]

Härje, K. A.1932: *Malmö förskönings- och planteringsförening under femtio år*. 1932.

Isberg, A. U. 1923: *Handbok med uppgifter och förklaringar till A.U.Isberg historiska karta över Malmö stad år 1875.*

Kindblad, Christian, 2004: *Gamla kyrkogården i Malmö.* 2004-06 Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-14 [<http://www.idstories.se/gkmalmo>]

Konstkompassen, 2009:[Elektronisk] Tillgänglig: 2015-03-14 [<http://konstkompassen.se/prod/malmo/konstguiden.nsf/669e58f31673958bc12577da00456100/0aae9a3a248789bfc12577ea005a0792?OpenDocument>]

Magnusson-Staff, Björn och Tykesson, Tyke 1996: *Arkitekterna som formade Malmö.* Carlsson förlag.

Magnusson-Staaf, Björn, Sundell, Isling, Maria och Andersson, Anders, 2001: *Parkernas stad 2001. Guide till Malmös arkitektur.* Författarna, fotoagraferna och arkitektur Förlag AB, Stockholm

Moberg, Margareta. 1933: *Trädgårdsskötsel*

Nilsson, Therese, 2006: *Enheten för Arkeologi, Rapport 2006:061.* Malmökultur. 2006. Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-14 [http://malmo.se/download/18.af27481124e354c8f1800042717/1383646300924/Rapport_2006_061_low.pdf]

Nolin, Catharina. 1999: *Till stadsbornas nytta och förlustande.* Författaren och Byggförlaget, Stockholm

Pehrsson, Per-Jan. 1986: *Malmö Parkernas Stad.* Stadskontorets Tryckeri, Malmö

Pehrsson, Per-Jan. 2000: Erik Bülow-Hübe och Birger Myllenberg. Andersson Torbjörn, Jonstoj Tove, Lundquist Kjell. 2000: *Svensk Trädgårdskonst under Fyrahundra år.* Byggförlaget, Stockholm (*Utvecklingsplan för Kungsparken* 2015).

Reisnert, Anders. 1996: *Utställningsområdet och stadsplaneringen 1996. Allt ljus på Malmö.* BTJ Tryck AB. Lund

Rosborn, Sven. 2002: *En vandring i historien Med Sven Rosborn genom gamla Malmö*. Elektronisk Tillgänglig: 2015-03-13
[http://www.academia.edu/3505566/En_vandring_i_historien._Med_Sven_Rosborn_genom_gamla_Malm%C3%B6._2002]

Råberg, Marianne: *Stadsplanering i Sverige under 1600-talets förra hälft*. Kultur Miljö Vård. 1993. Riksantikvarieämbetet.

Stenberg, Per. 1973: *Kirseberg i Malmö – en etnologisk undersökning av en förstad*. Uppsats i Nordisk och Jämförande Etnologi.

Svensson, Inge. 1981: *Malmö Stads historia*. 1981. Allhemsförlag.

Utvecklingsplan för Kungsparken, 2006. Gatukontoret, stadsmiljöavdelningen 2006. Elektroniskt tillgänglig: 2015-03-13.
[<http://malmo.se/download/18.3101c0911206abdf073800047373/1383645940565/Kungsparken+utvecklingsplan+2006+web.pdf>]

Wittstrand, Arne och Tykesson, Tyke, 2001: *Parkernas stad 2001. Guide till Malmös arkitektur*. Författarna, fotoagraferna och Arkitektur Förlag AB, Stockholm

Bilder

Bild på första sidan är mitt privata vykort som förmodligen är från tidigt 1900-tal

Bild nr 2 är ett fotografi av en karta från Malmö stadsbibliotek.

Bild nr 3 är från boken *Parkernas stad*. Skriven av Per-Jan Pehrsson 1986.

Bild nr 4 är ett fotografi av ett vykort från Malmö stad, gatukontorets arkiv.

Bild nr 5 är från boken *Parkernas stad*. Skriven av Per-Jan Pehrsson 1986.